

Co dělá dobrou školu?

**Jaké znaky má kvalitní výuka
a které faktory jsou rozhodující pro výsledky
žáků v testech z českého jazyka a matematiky?**

Klára Šed'ová & Martin Sedláček

15. 4. 2024

Kvalita výuky?

- Soubor charakteristik, které určují efektivitu a účinnost vzdělávacího procesu ve smyslu dosahování vzdělávacích cílů a podporování celkového rozvoje studentů.
- Kvalita výuky zahrnuje didaktické metody, typy interakcí mezi učitelem a žáky, podmínky učebního prostředí, kurikulum, procesy hodnocení a další faktory.
- Je to fenomén společně konstruovaný učitelem a žáky kolem učebního obsahu.
- Má dopad na vzdělávací výsledky žáků. Tento dopad může být přímý i zprostředkovaný jinými proměnnými.

Jak kvalitu výuky zjišťovat?

- Observační studie vs. dotazování
- Otázka smysluplných a zároveň operacionalizovatelných dimenzí
- Řada různých kritérií a konceptualizací

Měření kvality výuky v Panelu 150

Měření provedeno skrze dotazování žáků

Tři klíčové komponenty:

- **Kognitivní aktivizace: žáci přemýšlí**
- **Podpůrné klima: cítí se dobře**
- **Řízení třídy: soustředí na práci**

(Alp et al., 2022; Fauth et al., 2014; Praetorius et al., 2018)

Kognitivní aktivizace

V hodinách českého jazyka

		Rozhodně nesouhlasím	Spíše nesouhlasím	Spíše souhlasím	Rozhodně souhlasím
a)	Pracujeme na úkolech, nad kterými musím hodně přemýšlet.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
b)	Učitel/ka se mě ptá, čemu rozumím a čemu ne.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
c)	Učitel/ka nám dává otázky, o kterých musím hodně přemýšlet.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
d)	Učitel/ka nám dává úkoly, které se na první pohled zdají obtížné.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
e)	U nového tématu se nás učitel/ka ptá, co o něm víme.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
f)	Učitel/ka nám dává úkoly, o kterých mě baví přemýšlet.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
g)	Učitel/ka chce, abych zdůvodňoval/a své odpovědi.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4

Podpůrné klima

Náš učitel/naše učitelka	českého jazyka			
	Rozhodně nesouhlasím	Spíše nesouhlasím	Spíše souhlasím	Rozhodně souhlasím
... je na mě milý/milá, i když udělám chybu.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
... záleží mu/jí na mně.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
... povzbuzuje mě, když je pro mě úkol obtížný.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
... řekne mi, jak to udělat lépe, když udělám chybu.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
... má mě rád/a.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
... říká mi, co už umím a co se ještě musím naučit.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
... chová se ke mně přátelsky.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
... pochválí mě, když se mi něco povede.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
... věří, že zvládnu i obtížné úkoly.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4

Management třídy

	Nikdy nebo téměř nikdy	V některých hodinách	Ve většině hodin	Každou hodinu
Žáci neposlušají, co učitel/ka říká.	☐1	☐2	☐3	☐4
Ve třídě je hluk a nepořádek.	☐1	☐2	☐3	☐4
Učitel/ka musí dlouho čekat, než se žáci utiší.	☐1	☐2	☐3	☐4
Žáci nedokážou dobře pracovat.	☐1	☐2	☐3	☐4
Žáci začínají pracovat až dlouho po začátku hodiny.	☐1	☐2	☐3	☐4

Kvalita výuky

- **podpůrné klima/třídní management/kognitivní aktivizace**
- pohled žáků
- individuální percepce **X** charakteristika celé třídy

Měření kvality: příklad položky třídní management

	Nikdy nebo téměř nikdy	V některých hodinách	Ve většině hodin	Každou hodinu
Žáci neposlouchají, co učitel/ka říká.	□1	□2	□3	□4
Ve třídě je hluk a nepořádek.	□1	□2	□3	□4
Učitel/ka musí dlouho čekat, než se žáci utiší.	□1	□2	□3	□4
Žáci nedokážou dobře pracovat.	□1	□2	□3	□4
Žáci začínají pracovat až dlouho po začátku hodiny.	□1	□2	□3	□4

Měření kvality: příklad položky třídní management

- jednodimenzionální měření: statisticky doloženo, že otázky měří jednu vlastnost/jev (*v našem výzkumu znak kvality*)
- finální skóre: každá položka (*otázka*) přispívá svým dílem k celkovému výsledku
- lze transformovat na stupnici v procentech (*100 % = „děje se tak v každé hodině“*)
- **individuální skóre:** vnímání třídního managementu
Např. skóre 80 % = hodiny matematiky (čj) jsou dle mého názoru řízeny dobře cca z 80 % (*součet 5 ukazatelů managementu – každý přispívá svým dílem*)

Kognitivní aktivizace: 2 roviny

Aktivizace úkolem

Položky v dotazníku

- Pracujeme na úkolech, nad kterými musím hodně přemýšlet.
- Učitel/ka nám dává úkoly, které se na první pohled zdají obtížné.
- Učitel/ka nám dává otázky, o kterých musím hodně přemýšlet.

Aktivizace komunikací (komunikační stimuly)

Položky v dotazníku

- Učitel/ka se mě ptá, čemu rozumím a čemu ne.
- U nového tématu se nás učitel/ka ptá, co o něm víme.
- Učitel/ka chce, abych zdůvodňoval/a své odpovědi.

Znaky kvality: výsledky

- nejsou rozdíly ve vnímání kvality z hlediska SES / biologické pohlaví
- neliší se regiony
- velikost školy nemá vliv (podpůrné klima ???)
- **kvalita výuky je (potenciálně) protektivním faktorem vzdělanostních nerovností!!!**

Znaky kvality: výsledky

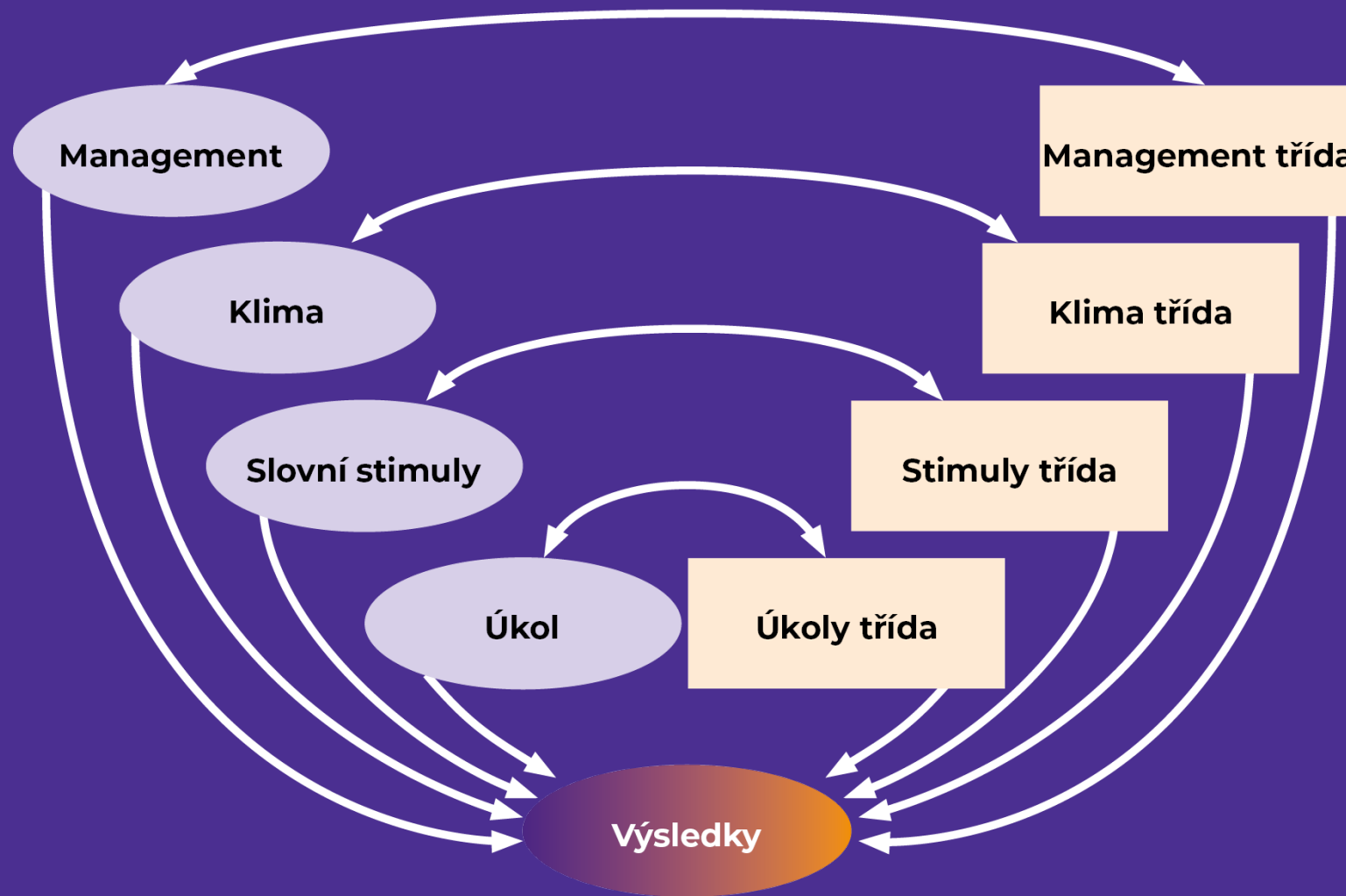
Český jazyk a literatura

- Aktivizace úkolem
rozdíly mezi třídami (ICC) **52 %**
5 %
- Komunikační stimuly:
rozdíly mezi třídami (ICC) 64 %
8 %
- Podpůrné klima:
rozdíly mezi třídami (ICC) 60 %
14 %
- Management třídy:
rozdíly mezi třídami (ICC) **66 %**
21 %

Český jazyk a literatura

- Aktivizace úkolem
rozdíly mezi třídami (ICC) **57 %**
8 %
- Komunikační stimuly:
rozdíly mezi třídami (ICC) 62 %
11 %
- Podpůrné klima:
rozdíly mezi třídami (ICC) 61 %
17 %
- Management třídy:
rozdíly mezi třídami (ICC) **73 %**
22 %

Faktory kvality výuky a vzdělávací výsledky

Faktory kvality a vzdělávací výsledky

- **aktivizace úkolem**
- **aktivizace komunikací**
- **podpůrné klima**
- **třídní management**

*individuální vnímání +
charakteristiky celé třídy*

- každý z faktorů je důležitý
- hledáme, který z nich nejvíce přispívá k vyšší úspěšnosti žáků ve standardizovaných testech
- kontrola SES žáků

Dopad kvality výuky na vzdělávací výsledky

- SES nezvyšuje účinnost kvality
- kontrola vzájemných interakcí ukazuje, že **podpůrné klima nemá** přímý dopad na zlepšování úspěšnosti v testů
- **management třídy má pozitivní efekt**, „lépe“ řízené třídy jsou v průměru úspěšnější v testech obou předmětů
(efekt je signifikantní ale není silný, větší je v matematice)
- **obě roviny kognitivní aktivizace mají silnější pozitivní efekt** (než management) v obou předmětech
- nejvýznamnější je **aktivizace úkolem** (platí zde **efekt třídy** – třídy s větším podílem kognitivně náročných úkolů mají signifikantně vyšší bodové skóre, silnější je to opět v matematice)
- **komunikační stimuly** mají dopad **v individuální rovině** (žáci, kteří pocítují častější zapojení jsou v průměru úspěšnější); efekt třídy nefunguje

Role komunikační angažovanosti žáků

- položky v dotazníku – sebehodnocení žáků
- stejná procedura vyhodnocení důvěryhodnosti měření
- skóre angažovanosti
- Jakou roli má angažovanost ve výuce?

Komunikační angažovanosti žáků

V hodinách českého jazyka

		<i>Skoro nikdy</i>	<i>Zřídka</i>	<i>Občas</i>	<i>Docela často</i>	<i>Velmi často</i>
a)	... se hlásím.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
b)	... učitel/ka mě vyvolává.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
c)	... mluvím před celou třídou o probíraném učivu.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
d)	... pokládám učiteli/učitelce otázky k probíranému učivu.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
e)	... vyjadřuji před celou třídou svoje názory.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
f)	... vysvětluji před celou třídou, jak jsem vyřešil/a úlohu nebo cvičení.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
g)	... diskutuji s ostatními spolužáky o učivu.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5

Role komunikační angažovanosti žáků

- angažovanost má pozitivní efekt na úspěšnost žáků v testech (vliv sama i v interakci s aktivizací úkolem – ostatní interakce nepůsobí)
- interakci lze interpretovat i tak, že ve třídách s nižším podílem kognitivně náročných úloh může být vysoká úroveň angažovanosti žáků faktorem, který kompenzuje tento nižší podíl náročných úkolů na výsledky

Diskuse nálezů

- Kvalita výuky ovlivňuje výsledky žáků
- České školní třídy jsou si z hlediska kvality výuky hodně podobné
- Rozdíly ve výsledcích žáků jsou tedy tvořeny jinými faktory, především rodinným zázemím
 - Pozitivní interpretace: Všichni žáci dostávají stejně kvalitní výuku.
 - Negativní interpretace: Škola nekompenzuje vstupní handicap žáků. Všichni jsou stejně málo kognitivně aktivizováni.

Diskuse nálezů

- Kognitivní aktivizace úkolem je nejsilnější prediktor výsledků
- Zároveň je to podle našeho měření nejslabší stránka současné výuky v českých základních školách
- Čeští učitelé málo stimulují žáky k přemýšlení
- Pozor: Kognitivní aktivizace není totéž jako obsáhlé učivo!
- Ideální stav: Sladění vysoké kognitivní aktivizace a podpůrného klimatu

Diskuse nálezů

- Komunikační angažovanost žáků pozitivně ovlivňuje jejich výsledky.
- Dokáže částečně kompenzovat nízkou kognitivní aktivizaci úkolem.
- Komunikační angažovanost žáků je sice charakteristikou žáků, ale učitel je tím, kdo pro ni vytváří podmínky.
- Čeští žáci hovoří v hodinách málo produktivně.

Otevřené otázky

- S jakými proměnnými na straně učitelů a školy kvalita výuky souvisí? Vliv dalšího vzdělávání učitelů? Pracovních podmínek učitelů? Pedagogického leadershipu ve škole? (Data z Panelu 150)
- Proč jsou české školní třídy tak podobné? Znamená to, že se kvalita výuky vyvíjí konvergentně? (Vývojová data chybí.) Co to znamená pro řízení vzdělávacího systému?
- Co bychom naměřili na víceletých gymnáziích?

Děkujeme za pozornost

S PODPOROU

**Financováno
Evropskou unií**
NextGenerationEU